

Aktivní management populací zvěře a jeho vliv na dynamiku odrůstání lesních kultur

Ing. Zdeněk Macháček, Ph.D.

Školní lesní podnik České zemědělské univerzity v Praze

Abstrakt

Snižování početních stavů zvěře je v České republice dlouhodobě neúspěšné a u myslivecké odborné veřejnosti nepopulární. Prosté snižování stavů dokonce ani nevede k úspěšnému cíli, kterým je spokojenost vlastníka pozemku čili zemědělského nebo lesního hospodáře. Nesoulad zájmu vlastníka pozemků a uživatele honitby vede k dlouhodobému potlačování zájmů vlastníků a logickému tlaku na změnu legislativy. Konzervativní přístup k „péči o zvěř“ změnu legislativy dlouhodobě oddaluje. Aktivní řízení populací zvěře je postaveno na biologii jednotlivých druhů zvěře, využívá potravních a klidových preferencí v prostředí a je založen na intenzivním mysliveckém hospodaření, přičemž zájmy vlastníka pozemků nejsou dlouhodobě poškozovány ba naopak. Aktivní management musí být provozován v souladu s požadavky vlastníků pozemků a musí s nimi být dobře komunikován, aby zemědělské či lesní kultury byly proti škodám cíleně chráněny. Aktivní management pracuje s hustotou populací zvěře, která je přírodě blízká.

Kalamitní holiny, které v současné době pokrývají významnou část naší krajiny, jsou pro vznik škod zvěří velice náchylné. Zvěř v nich nachází úkryt a dostatek pastvy. Individuální lov v kalamitních holinách je téměř nemožný, proto zde aktivní management účinně pracuje i s naháňkou, která musí být cílená zejména na srnčí zvěř. Tomuto pojetí nejlépe vyhovuje dobře organizovaná naháňka se slíděním.

Klíčová slova

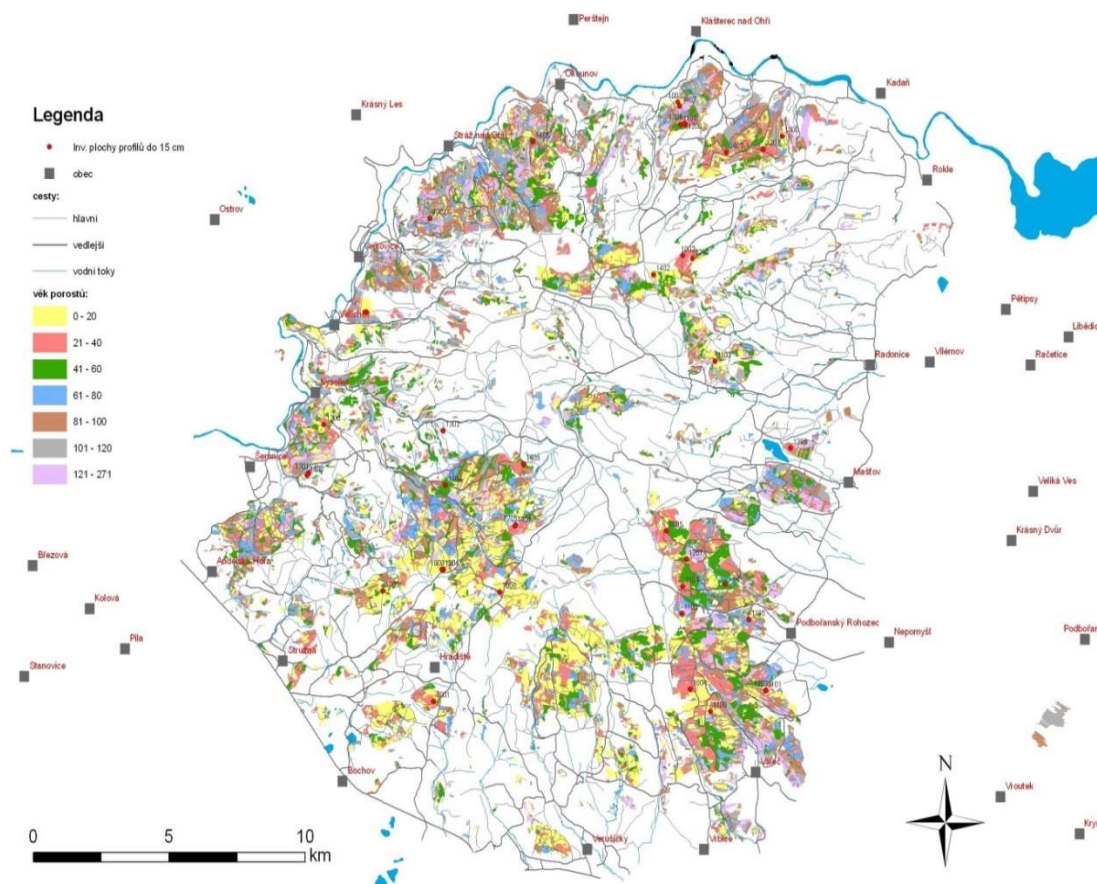
aktivní management, zájmy vlastníků, škody zvěří, teritorium, obnova lesa

1. ÚVOD

Lesy postižené kalamitou vyžadují zvláštní přístup pro zajištění efektivní obnovy, cest k cíli je celá řada, ale v každém případě je vliv zvěře na odlesněných plochách zásadní. Na ploše, která zcela ztratí klima lesa, je efektivní odrůstání cílových dřevin nebo i dřevin obecně limitováno vlivem zvěře i ostatních faktorů, které se na otevřené a osluněné ploše chovají diametrálně jinak než v zapojeném lese. Vliv zvěře na odrůstání kultur kalamitních holin může být fatální, a to zejména působením nenápadné srnčí zvěře. Managementová opatření spočívající v aktivním řízení populací zvěře mají při důsledném dodržování na odrůstání kalamitních kultur velký efekt a nejedná se přitom o prostou redukci početních stavů zvěře.

2. Území, kde je zvěř jako doma

Níže popisovaná doporučení vycházejí z dvaceti dvou let zkušeností aktivního lesnického i mysliveckého hospodaření v jedné z největších honiteb v České republice, v honitbě Hradiště. Toto území je z převážné části tvořeno vojenským výcvikovým prostorem (VVP) Hradiště, který je největším výcvikovým prostorem Armády České republiky. Jeho rozloha je 28 081 ha (honitba Hradiště přesahuje hranice VVP a její výměra je 35 400 ha). Toto území se nachází v nejzápadnější části České republiky – na území Karlovarského kraje a rozkládá se v nadmořských výškách od 350 do 933,5 m nad mořem, přičemž nejvyšším bodem je vrchol Hradiště. Újezdní úřad se sídlem v Karlových Varech je státním úřadem, který spravuje celý prostor a k jeho hlavním činnostem patří též ochrana přírody v celé oblasti. Management ochrany přírody, lesního a zemědělského hospodaření i myslivosti je na celém území jednotný. Vlastní vojenský prostor je méně známou oblastí České republiky kvůli vysokému stupni utajení všech údajů a zároveň kvůli znemožnění vstupu veřejnosti. Lesnický, zemědělský a myslivecký management na tomto území provádí VLS ČR, s. p., divize Karlovy Vary. Jedná se o organizaci, která je zřízená Ministerstvem obrany ČR. Z hlediska organizačního je území rozděleno pod tři lesní správy (LS) – na jihozápadě LS Dolní Lomnice, na severu LS Klášterec a na jihovýchodě LS Valeč. Každá z lesních správ obhospodařuje zhruba 5000 ha lesních pozemků a 6000 ha ostatních ploch. Porostní lesní půda zaujímá celkem plochu 14345 ha, viz obr. 1. Zemědělství je na tomto území řízeno samostatně. Celý vojenský výcvikový prostor je z hlediska mysliveckého managementu velice atraktivní již tím, že tvoří jedinou honitbu. Taktéž populace jednotlivých druhů zvěře jsou vzhledem ke klidu a vysoké úživnosti honitby velice početné (Dvořák, S. et.al. 2014).

Obr. 1 Lesnická porostní mapa centrálního území Doupovských hor (LHP - VLS ČR, s.p., 2008)

Na mapě je dobře patrné rozmístění lesních porostů (obr. 1 barevně podle věku), zemědělských a ostatních ploch (obr. 1 bíle). Bývalé zemědělské, dnes sukcesní keřové porosty, jsou zastoupeny především v centrální a severní části oblasti a tvoří přibližně 37 % celkového území vojenského výcvikového prostoru Hradiště, což představuje cca 12,6 tis. hektarů. Zbylou plochu tvoří les (pozemky určené k plnění funkcí lesa) 45 % (15,3 tis. ha), zemědělsky obdělávané plochy a stělnice 18 % plochy (6,1 tis. ha). Bývalá kulturní krajina (do roku 1938 intenzivně zemědělsky obdělávaná) se po desetiletích volného ponechání svému osudu změnila na lákavý biotop pro celou řadu druhů zvěře (Červený, J. et.al. 2001). Toto území je z pohledu managementu zvěře velmi zajímavé i z toho důvodu, že navazuje na okolní, většinou intenzivně zemědělsky obdělávanou krajinu, kde lze podle rozsahu škod usuzovat o početních stavech a migraci zvěře.

3. Kalamitní holiny Doupovských hor, jejich vznik a vývoj

Doupovská náhorní rovina byla v 80. letech silně postižena imisemi, větrnou a kůrovcovou kalamitou. Vlivem nedostatku pracovní síly se dlouhodobě nedařilo včas zalesňovat kalamitní holiny a vlivem velkého nezdaru zalesnění se jejich plocha dlouhodobě zvyšovala. Jednalo se zejména o jižní část území, tady LHC (lesní správy) Valeč a Dolní Lomnice, kde holiny a porosty do 20 let věku zaujímaly cca 30% území (viz žlutá a bílá barva v lesnické mapě – obr. 1). V té době se pro obnovu lesa používal převážně javor a jasan. Smrková sazenice byla těžko dostupná, protože imisně zatížené smrkové porosty v té době produkovaly málo osiva, a navíc proti smrku vládla vlna odporu, podobně jako dnes, byť nyní

je to z důvodu sucha. V té době se jeho neperspektivnost opírala o malou odolnost vůči imisnímu zatížení ovzduší. Výsadby byly každý rok výrazně decimované srnčí zvěří. Odlov v té době činil cca 10 ks srnčí zvěře na 1000 ha lesa zásadně individuálním způsobem. Obnova lesa na postižených lesnických úsecích, které čítaly kolem 500 ha, byla kolem 35 ha ročně, nezajištěné kultury dosahovaly až 200 ha, tj. 40 % rozlohy .

Významný zlom nastal po roce 1989, následném otevření hranic a přílivem zahraniční pracovní síly z Ukrajiny. Vlivem opatření proti emisím v průmyslu se v porevoluční době zlepšil stav ovzduší i zdravotní stav lesních dřevin včetně smrku, který začal pravidelněji plodit. Tyto dvě skutečnosti vedly k tomu, že obrovské kalamitní holiny byly intenzivně a včas na jaře zalesňovány smrkem, který je proti extrémním podmínkám kalamitních holin odolný a podařilo se dát stavu holin a nezajištěných kultur systém a pozitivní vývoj. Tento pozitivní vývoj významně komplikoval tlak zvěře a přistoupilo se k zintenzivnění odstřelu. Samotné zintenzivnění odstřelu o cca 100 % však nevedlo k významnému vyřešení škod zvěří, která se zde vyskytuje v pestré druhové skladbě. Obrovská souvislá území mladých lesních porostů do dvaceti let věku, kde je dostatek pastvy, klidu a krytu v podobě bujné buřeně, jsou dokonalý kryt pro spárkatou zvěř (Kistler, R. 1995).

4. Razantní řešení v podobě selektovaného přístupu k populacím různých druhů zvěře

Cílený tlak na zvěř žijící v poškozovaných pasekách a mlazinách se pro velké množství krytu individuálním způsobem lovu příliš nedařil. Přistoupilo se proto k razantnímu řešení v podobě neselektivního lovu na pečlivě personálně připravených naháňkách. Pro lov veškeré zvěře byly vyřízeny výjimky ze zákona, jedinou nelovenou zvěří byli dospělí samci jelena evropského. Intenzivní tlak na zvěř v podobě dvou až tří naháňek na jednom území v rozestupu přibližně jednoho měsíce vedl k tomu, že zvěř jelení (evropská i sika) i dančí už se v atraktivních kalamitních pasekách nezdržovala (Heinze, E. 2011). Toto opatření bylo podpořeno tím, že na místech mimo les a dospělém lese se zvěř nelovila a intenzivně v době nouze přikrmovala. I po takovém několikaletém intenzivním loveckém tlaku, kdy se zvěř do pasek nevracela, došlo pouze k významnému snížení škod ohryzem a loupáním, škody okusem byly neustále podobné, intenzivní. Na srnčí zvěř lovecký tlak naháňkou neplatí, drží se pevně svého teritoria a neopustí jej ani z důvodu vyhledávání potravy.

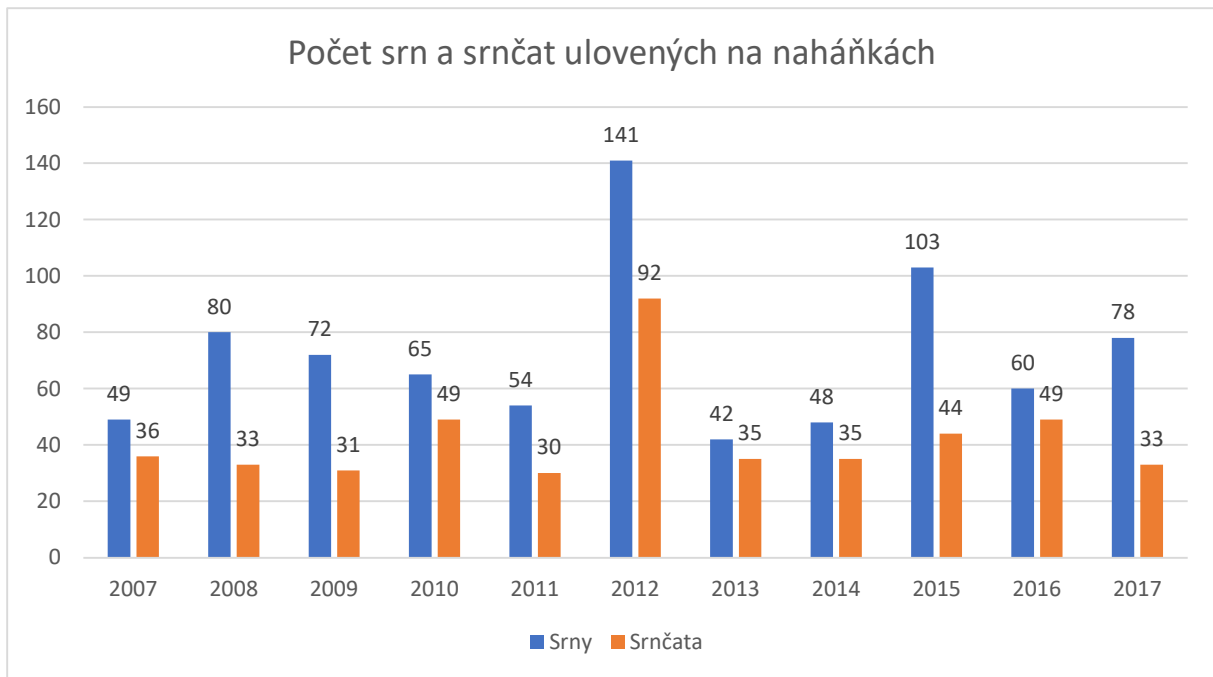
Významný zlom nastal v roce 2007, kdy vydalo Ministerstvo zemědělství doporučení povolit na žádost držitele honitby odstřel srn a srnčat na společném lovu. Této legislativní možnosti bylo využito z důvodů špatného aktuálního stavu lesa a nízké kvality populace srnčí zvěře a bylo požádáno o výjimku lovit holou srnčí zvěř na naháňkách. I když k opatření přistupovali lesníci i myslivci zpočátku s nedůvěrou, jedenáctileté zkušenosti prokázaly, že opatření bylo přínosem jak pro stav lesa, tak pro populaci srnčí zvěře. Významně se snížily škody, nezajištěné kultury nebylo nutné chránit oplocenkami a zvěř se dokázala s významným zásahem do početních stavů dobře vypořádat. Lov holé srnčí zvěře na naháňkách lze jednoznačně označit jako účinné opatření proti škodám na mladých lesních porostech. V kombinaci s cíleným a řízeným přikrmováním černé zvěře v lesních porostech bylo dosaženo trvale úspěšných naháňek v lesním prostředí tak, že dlouhodobý průměrný výřad čítal 34 kusů zvěře v průměrně 27 stělcích. Průměrný výřad byl z cca 40 % tvořen zvěří

černou, 40 % zvěří srnčí a 20 % ostatní spárkatou zvěří a liškami. Trvalý efekt vytlačení jelena evropského, siky a daňka mimo atraktivní holiny byl dlouhodobě úspěšný viz obr. 2.

Obr. 2 Výřad naháňky při aktivním řízení populací v lesním prostředí

Otázkou zůstává, jak účinně srnčí zvěř naháňkou v kalamitních pasekách lovit. Zpočátku se projevila neochota hostů lovit holou srnčí zvěř na naháňce. S pochopením se opatření setkalo pouze u skandinávských lovců. Po vysvětlení přístupu a naléhavosti aktivně řídit stavy zvěře, aby bylo možné lesnický hospodařit, začali přístup tolerovat i čeští hosté, to však trvalo téměř deset let. Jako nejúčinnější a nejšetrnější na lov srnčí zvěře se jeví naháňka se slíděním nebo alespoň kombinace klasické naháňky s prvky ze „slídících“ lečí. V honitbě Hradiště byly nejvíce používány velké obstavené leče. V lečích se dělaly slídící štonty, vyvýšené posedy, nebo v bezpečných místech a roklinkách stáli střelci i na zemi. Střelci měli u sebe doprovod. Honci procházeli leč se psy. Srna při tomto způsobu nahánění přichází pomalu a zastaví se, takže má lovec dostatek času na obeznání srny podle zástěrky a střílí na stojící zvěř. Složitější je, pokud naháňka neprobíhá na sněhu, protože zástěrka je hůř viditelná. Naháňky se konaly až do konce roku. Bylo jich vždy přibližně 15. Všechny plochy se během naháňek procházely dvakrát až třikrát. Při druhé naháňce na stejném území už chyběla vysoká a síčí zvěř, která nesnesla stres při naháňkách. Zůstávala pouze zvěř černá a teritoriální srnčí zvěř. Úspěšnost lovu byla po dobu deseti let víceméně vyrovnaná, větší lovecký úspěch nastal pouze v letech, kdy v zimě bylo více dní se sněhovou pokrývkou viz graf 1.

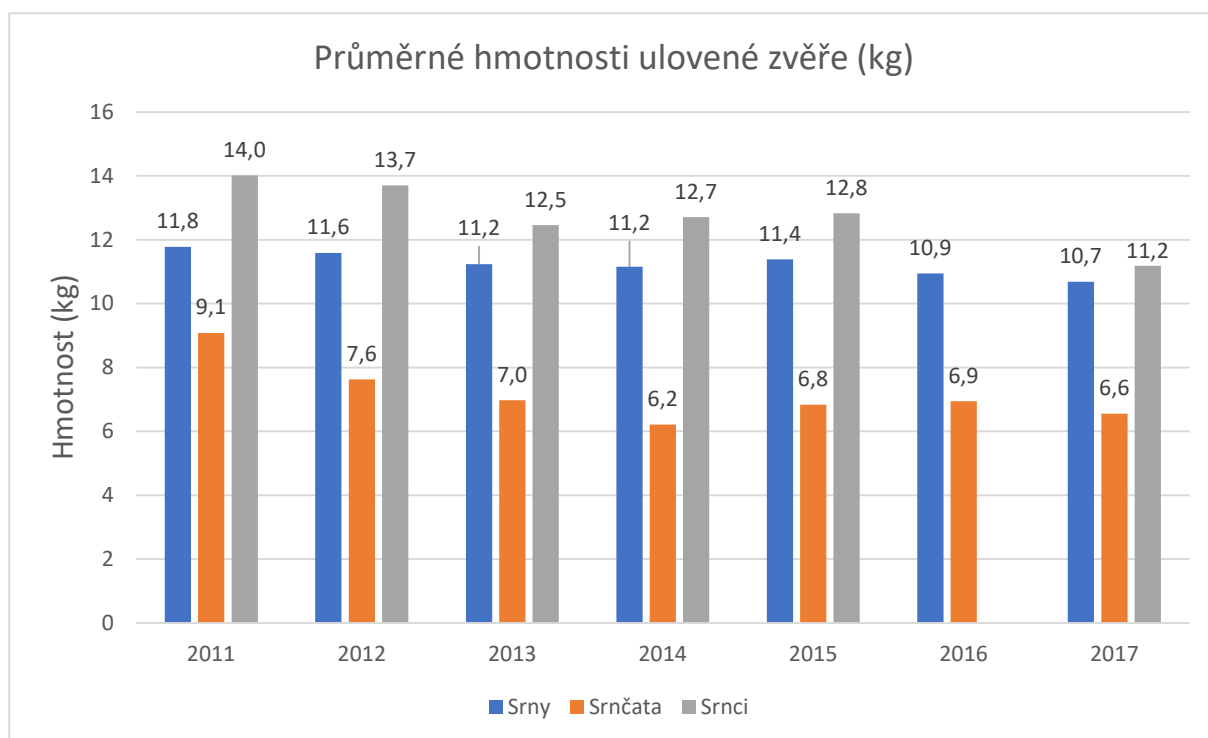

Graf 1 Odstřel srnčí zvěře na naháňkách – Lesní Správa Valeč, divize Karlovy Vary, VLS ČR, s.p.

Na území lesní správy Valeč bylo zrušeno přes 200 km špatně funkčního oplocení. Oplocenky se nedaly ve velkých plochách účinně technicky udržet funkční a přes množství oplocenek nebylo možné porosty při naháňce projít a zvěř vyhnat. Úspěchy aktivního managementu přicházely postupně. Bylo potřeba se naučit, jak při naháňkách stavět lovecká místa tak, aby byla účinná. Management srnčí zvěře je odlišný v tom, že ta ve svém teritoriu zůstává a nelze ji vyhnat. Rozdílné je také její chování v leči.

V lesních porostech bylo přibližně po pěti letech patrné intenzivní odrůstání jasanu, který se začal zmlazovat téměř agresivně. Nutno však zmínit, že po roce 2015 začaly jeho nálety hromadně schnout vlivem zavlečení cizopasných houbových chorob. To uvolňovalo ještě více prostor buku a javoru, který už nebylo nutné chránit oplocením. Staré oplocenky bylo možné zrušit, hospodařilo se především s pomocí intenzivního odstřelu srnčí zvěře při naháňkách tak, aby byla populace v přirozeně blízké hustotě. Ochrana zvěře proti okusu repelenty samozřejmě neodpadla, byla naprosto účinná a dostačující.

V průběhu let 2011 – 2017 byly u ulovené srnčí zvěře zaznamenávány hmotnosti. Bylo potvrzeno její snížení (graf 2). Sběr dat hmotností jednotlivých kusů však probíhal z dodací váhy odběrateli a může být zkreslen srážkou na průstřel kýty nebo hřbetu. Naopak ani díky intenzivnímu lovu nedošlo k početnímu ohrožení populace. Celkové odlovy srnčí zvěře na lesní správě Valeč vzrostly na 400–500 kusů (tab. 1). Z odborné literatury je známé, že srnčí zvěř dokáže účinně reagovat na snížení populační hustoty, např. rozením většího podílu srn, srny se dostávají dříve do říje a srnčata kladou i ve vyšším věku.

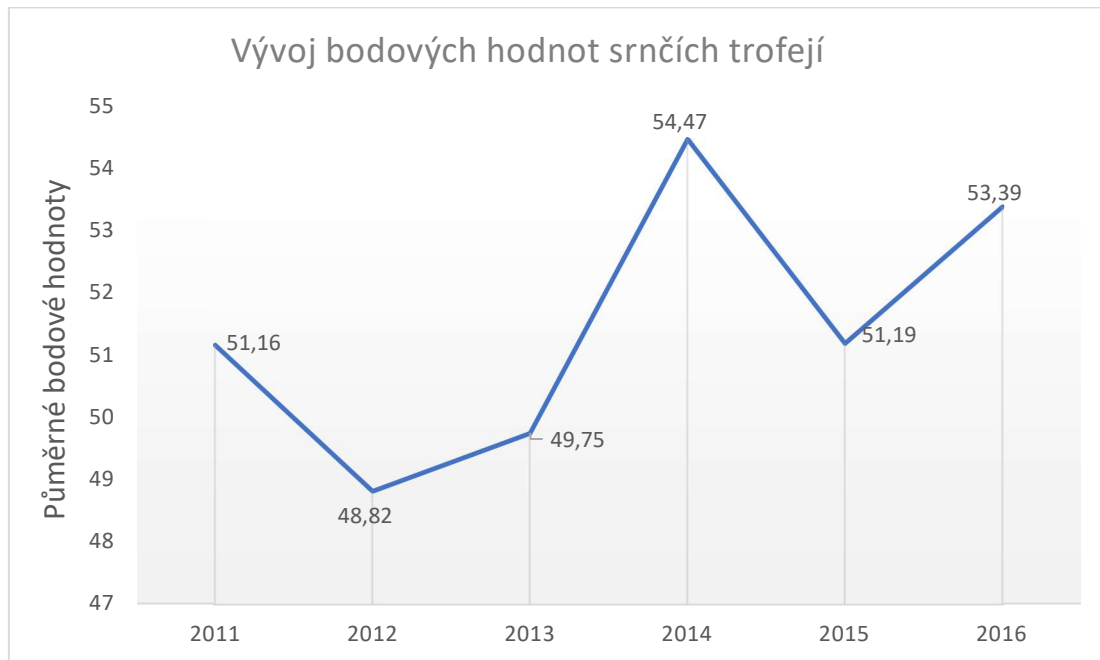
Graf 2 Průměrné hmotnosti ulovené zvěře – Lesní Správa Valeč, divize Karlovy Vary, VLS ČR, s.p.

Rok	srna	srnče	srnec	celkem
	společný a individuální lov		ind. lov	
2007	115	78	65	258
2008	127	86	71	284
2009	127	91	73	291
2010	110	83	79	272
2011	122	64	81	267
2012	224	153	109	486
2013	128	137	117	382
2014	144	136	114	394
2015	204	115	147	466
2016	169	140	158	467
2017	237	146	142	525

Tab. 1 Celkový počet srnčí zvěře ulovené při individuálním a společném lovu Lesní Správa Valeč, divize Karlovy Vary, VLS ČR, s.p.

Holá srnčí se ponechávala na loukách. Srnci se lovili při individuálním lovu. Trofejová hodnota je však vzhledem ke klimatickým podmínkám v honitbě nízká. Průměrné bodové hodnoty oscilují kolem 50 bodů CIC (data jsou dostupná z let 2011 – 2017, viz graf 3). Vliv

zvýšeného odlovu holé srnčí zvěře na trofejovou kvalitu srnců je zřejmý. Pro sofistikované vyhodnocení by byl však potřeba přesnější sběr dat a posouzení dlouhodobějšího trendu vývoje za delší období.

Graf 3 Vývoj bodových hodnot srnčích trofejí – Lesní Správa Valeč, divize Karlovy Vary, VLS ČR, s.p.

5. DISKUZE

Česká myslivecká legislativa bohužel nepracuje cíleně s biologií jednotlivých druhů zvěře. Praxe jednoznačně dokazuje, že selektivní přístup k řízení populací zvěře vede k ovlivnění početních stavů zvěře, jejího chování a tím i jejího vlivu na prostředí. Cílená aktivní práce s populacemi zvěře je nástrojem k tomu, aby vlastník pozemku nebyl poškozován sníženým výnosem nebo škodami zvěří a myslivecký hospodář přitom provozoval aktivní a úspěšný lov. Každý druh zvěře upřednostňuje ve své strategii jinou potravu a má jiné požadavky na klid a úkryt. Účinnost nahánek při aktivním řízení populace srnčí zvěře se v praxi potvrdila jako stěžejní. Přestože je zvěř v lesním prostředí lovena bez jakékoliv selekce a ve vysoké intenzitě cca 100 kusů srnčí zvěře na 1000 ha honitby, nevede takový lov ke snížení kvality ani produkční schopnosti populace. Z mysliveckého chovatelského pohledu dokonce snížení populační hustoty vede ke zvýšení kvality trofejí.

Aktivní management populací zvěře je podmíněn aktivním přístupem, dobrým plánováním i technickým vedením lovu. Organizace společného lovu cílená na úspěch, zejména u srnčí zvěře, je na přípravu velice náročná, vyžaduje znalost prostředí a dostatek

loveckých psů. Náročnost lovu se v čase s adaptací zvěře na intenzivní lov zvyšuje. Je nutné hledat stále nové prvky do společných lovů a apelovat také na změnu vnímání srnčí zvěře v očích českých myslivců.

Důležitá je i skutečnost, že v rámci obrovské honitby Hradiště se vůbec nepracovalo s příkrmováním srnčí zvěře. Tato zvěř má v přirozeném prostředí obrovský výběr pestré stravy a pro podporu kvality umělé příkrmování člověkem nepotřebuje, příkrmování dokonce u srnčí zvěře ani nevede ke změně prostorové aktivity. Odlov na území výcvikového vojenského prostoru se pohyboval v desetinásobných číslech oproti běžnému mysliveckému hospodaření, přesto nedošlo k úbytku zvěře. Omlazená populace dobře prosperovala, produkovala velké množství zvěřiny a její tlak na prostředí se významně snížil.

6. ZÁVĚR

Praktické zkušenosti ukazují, že myslivecké plánování se srnčí zvěří není postavené na reálných základech a přirozené populační hustotě této zvěře. Aktivní řízení populací srnčí zvěře je možné doporučit pro lesní honitby s vysokými škodami působenými touto zvěří, ale neobejde se bez cíleného lovu v lesních kulturách a mlazinách. Technicky je individuální lov v mladých lesních porostech neúčinný a proto je třeba využít společného lovu se psy, ideálně naháňky se slíděním.

Při silném loveckém tlaku se změní intenzita odrůstání i druhové složení dřevin a zároveň nedochází ke snížení počtu lovených kusů zvěře. Prostřednictvím aktivního managementu populací zvěře lze dosáhnout propojení zájmu vlastníka pozemků i uživatele honitby. Druhová pestrost obnovy lesa se významně zvýší, zejména ve prospěch listnatých dřevin. Lesní hospodář při využití aktivního řízení populací zvěře nemusí chránit mladé lesní kultury oplocením, výrazně tak snižuje náklady na pěstební činnost a nemusí řešit intenzivní kontrolu oplocení. Aktivní management není prostá redukce stavů zvěře a uživatel honitby pracuje s intenzivním loveckým vyžitím i finančními příjmy za zvěřinu či trofeje.

7. POUŽITÁ LITERATURA

Červený, J., Anděra, M., Koubek, P., Homolka, M., Toman, A. 2001: Recently expanding mammal species in the Czech Republic: distribution, abundance and legal status. Beiträge zur Jagd- und Wildforschung

Dvořák, S., Barták, V., Macháček, Z., Matějů, J., 2014: Home range size and spatio-temporal dynamics of male sika deer 1 (*Cervus nippon*, *Cervidae*, *Artiodactyla*) in an introduced population. Folia Zoologica

Heinze, E. 2011: Habitat use of large ungulates in northeastern Germany in relation to forest management. Forest Ecology and Management

Kistler, R. 1995: Studies on the problems between forest and game in the canton of Schaffhausen Switzerland. In E. Eick, R. König and J. Willett, (Eds.)

Kontakt

Ing. Zdeněk Macháček, Ph.D.

Školní lesní podnik ČZU v Kostelci nad Černými lesy
náměstí Smiřických 1, 281 63 Kostelec nad Černými lesy
tel.: 724966990

e-mail: machacekz@slp.czu.cz